

Ewa Podrez

Książdz Profesor Tadeusz Ślipko - życie i działalność naukowa

---

Studia Philosophiae Christianae 40/1, 11-23

2004

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

EWA PODREZ
Instytut Filozofii UKSW, Warszawa

KSIĄDZ PROFESOR TADEUSZ ŚLIPKO – ŻYCIE I DZIAŁALNOŚĆ NAUKOWA

Ksiądz profesor Tadeusz Tomasz Ślipko urodził się 18 I 1918 w Stratynie, pow. Rohatyn. Do szkoły podstawowej i gimnazjum im. Króla Władysława Jagiełły uczęszczał w Gródku Jagiellońskim. Po złożeniu matury w 1936 r., rok później rozpoczyna najpierw studia na Wydziale Matematyczno- Przyrodniczym Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie w zakresie geologii, a następnie w 1938 na Wydziale Humanistycznym, obierając za przedmiot studiów filologię polską i historię.

Dnia 12 X 1939 wstąpił do Towarzystwa Jezusowego i tu w latach 1941-1944 studiował filozofię na Wydziale Filozoficznym Towarzystwa Jezusowego w Krakowie, przeniesionym wskutek wojny do Nowego Sącza. Studia teologiczne odbywał w latach 1944-1948 na jezuickim Wydziale Teologicznym Bobolanum, gdzie w uzyskał stopień licencjata w zakresie teologii i filozofii. W roku 1947 przyjął święcenia kapłańskie z rąk biskupa przemyskiego Franciszka Bardy.

W latach 1948-1952 podjął uzupełniające studia z etyki społecznej na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Rok później, kontynuował studia na Wydziale Humanistycznym tego Uniwersytetu. Rezultatem tych studiów było uzyskanie w 1949 r. – po zaliczeniu studiów zakonnych przez Radę Wydziału Teologicznego – stopnia magistra teologii w zakresie etyki społecznej. W r. 1952 otrzymał stopień doktora teologii na podstawie rozprawy *Zasada pomocniczości*. Pracę tę przygotował pod kierunkiem ks. prof. Władysława Wichra i ks. dr Jana Piwowarczyka. W 1952 r. ukończył też studia na Wydziale Humanistycznym UJ, ze stopniem magistra filozofii w zakresie socjologii.

W ciągu swoich studiów na Uniwersytecie Jagiellońskim zajmował się aktywnie od 1948r. pracą dydaktyczną na Wydziale Filozoficznym Towarzystwa Jezusowego w Krakowie, wykładając etykę społeczną, a od 1953 r. podjął wykłady z etyki ogólnej i szczegółowej. W 1963 ks. dr Ślipko został zatrudniony w charakterze wykładowcy etyki ogólnej na Papieskim Wydziale Teologicznym w Krakowie oraz w innych uczelniach kościelnych.

W 1965/66 objął etat adiunkta w katedrze etyki na Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej Katolickiej w Warszawie (ATK). Na tymże Wydziale habilitował się w r. 1967 na podstawie rozprawy pt. *Zagadnienie godziwej obrony sekretu*, której recenzentami byli: ks. prof. Stanisław Olejnik, ks. prof. Władysław Poplatek oraz prof. Władysław Strzeszewski. W 1967 otrzymał nominację na docenta i kierownika katedry etyki. W 1973 uzyskał tytuł profesora nadzwyczajnego, a w 1982 r. został profesorem zwyczajnym.

Pracując na ATK, w ciągu 32 lat (1965/66 do 1987/1988) lat łączył obowiązki wykładowcy, kierownika katedry, z funkcją prodziekana, a w latach 1976-1980 dziekana Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej. Z powodu braku w katedrze etyki kadry pomocniczej, przez 12 lat był zmuszony prowadzić nie tylko wykłady, ale także seminaria, proseminaria, ćwiczenia i konsultacje magisterskie. We wrześniu 1988 przeszedł na emeryturę.

Pod kierunkiem księdza prof. Tadeusza Ślipko napisano 40 prac magisterskich, 4 rozprawy doktorskie. Przygotował ponad 20 recenzji doktorskich i 3 habilitacyjne, opracował też 10 recenzji dla osób promowanych do tytułu profesora nadzwyczajnego i zwyczajnego.

Książd prof. Ślipko otrzymał następujące nagrody i odznaczenia: Złoty Krzyż Zasługi (1973), Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (1979) oraz tytuł: Zasłużony Nauczyciel Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (1987).

Bibliografia prac naukowych ks. prof. Ślipko obejmuje przeszło 200 pozycji, w tym 11 książek.

GLÓWNE KIERUNKI BADAŃ KSIĘDZA PROFESORA

Główne kierunki badań i osiągnięcia naukowe ks. prof. Ślipko były w ostatnich latach przedmiotem wielu syntetycznych ujęć, do-

kładnych analiz i pogłębionych komentarzy¹. Toteż w niniejszym sprawozdaniu nacisk zostanie położony głównie na te prace, które mają szczególne znaczenie dla rozwoju problematyki moralnej, a zwłaszcza jej personalistyczno-tomistycznej interpretacji. Pole zainteresowań naukowych ks. Ślipko, obejmuje trzy kierunki:

1) badanie, metodologiczne porządkowanie i analiza krytyczna marksistowskiej koncepcje moralności. Zagadnieniem tym poświęcona jest monografia pt. *Marksistowska doktryna moralności* (1962), która nie ukazała się drukiem. Obok tego nurtu zainteresowań, należy również odnotować rozprawy poświęcone koncepcji etyki niezależnej, w nawiązaniu do filozoficznych prac Kotarbińskiego czy Czeżowskiego;

2) opracowanie szczegółowej problematyki moralnej ze względu na jej aktualność, wielowątkowość i polemiczny charakter w takich pracach, jak: *Zagadnienie godziwej obrony sekretu* (1968), *Etyczny problem samobójstwa* (1970), *Życie i płeć człowieka. Przedmatrymonialna etyka seksualna. Etyczny problem samobójstwa* (1978), *Granice życia. Dylematy współczesnej bioetyki* (1988), *Za czy przeciw życiu? Pokłosie dyskusji. (Problem aborcji)* (1992), *Rozdroża ekologii. Ekologiczna doktryna Kościoła* (współautor: A. Zwoliński) (1999), *Kara śmierci z teologicznego i filozoficznego punktu widzenia* (2000);

3) badania podjęte nad systemowym ujęciem *depositum doctrinale* etyki chrześcijańskiej, których owocem są dwie fundamentalne prace: *Etos chrześcijański. Zarys etyki ogólnej* (1974 – wyd. 1, 1988 – wyd. 2, przerobione i powiększone) oraz *Zarys etyki szczegółowej* (1982) – cz. 1: *Etyka osobowa*; cz. 2: *Etyka społeczna*.

Powszechnie ks. prof. Ślipko uważany jest za jednego z najwybitniejszych przedstawicieli etyki o orientacji tomistycznej. Świadczy o tym jego bogaty dorobek twórczy, a zwłaszcza wielkie, trzy-

---

¹ S. Jedynek, *Etyka w Polsce. Słownik pisarzy*, Warszawa 1986; *Christliche Philosophie in katholischen Denken des 19. und 20. Jahrhunderts*, hrsg. von E. Coreth, B 2, Graz 1988; *Rocznik Wydziału Towarzystwa Jezusowego w Krakowie – 1988*, Kraków 1989; oraz w analogicznym *Roczniku* wydanym w 1994r.; Numery jubileuszowe *Studia Philosophiae Christianae* poświęcone ks. prof. T. Ślipko: 25(1989)2 oraz 26(1990)1; E. Podrez, *Człowiek – byt – wartość*, Warszawa 1989; J. Galarewicz, *Powołani do odpowiedzialności. Elementarz etyczny*, Kraków 1993, *Informator filozofii polskiej*, Kraków 1995; G. Polak, *Kto jest kim w Kościele katolickim?*, Warszawa 1996; *Geschichte der philosophischen Traditionen Osteuropas (XX w.)*, hrsg. von H. Dahm, A. Ignatow, Darmstadt 1996; R. Darowski, *Filozofia Jezuitów w Polsce w XX wieku. Próba syntezy. Słownik autorów*, Kraków 2001; *Polska filozofia powojenna*, red. W. Mackiewicz, Warszawa 2001, t. II.

tomowe dzieło poświęcone etyce ogólnej i szczegółowej. Pozostaje ono w chrześcijańskiej tradycji *opera magna*, zawierając podstawowy wykład etyki tomistycznej, jej fundamentalne tezy i założenia, a jednocześnie wypełniając je nowymi treściami. Inspiracją do napisania tych podręczników były zajęcia dydaktyczne prowadzone przez ks. prof. Ślipko na ATK. W tych czasach zachodziła pilna potrzeba zapoznania młodzieży studiującej na kierunku etyki, z całościowym ujęciem etyki chrześcijańskiej. Zadanie to wymagało przemyślenia od nowa chrześcijańskich źródeł filozofii moralnej i ich metodologicznej oraz treściowej wiarygodności. Należało je również, zdaniem Autora, wzbogacić o materiał porównawczy, poddać konfrontacji z innymi interpretacjami etyki, pokazać wewnętrzne racje, jakie rozstrzygają o sporach moralnych. Dialektyczna natura etyki otwiera ją na polemiki w ramach wielogłosu filozofii współczesnej. Te postulaty przyczyniły się z jednej strony, do przyjęcia tego tradycyjnego modelu etyki augustiańsko-tomistycznej, który został wypracowany na przełomie XIX i XX wieku przez takich chrześcijańskich myślicieli, jak: Taparelli, Meyer, Cathrein, Toca-fondi, Morawski i Woroniecki. Z drugiej, do jego metodologicznej modyfikacji, tematycznego rozszerzenia, pogłębienia związków z doświadczeniem moralności. W świetle tych założeń, etyka chrześcijańska powinna – zgodnie z tradycją – mieć charakter teistyczny, spirytualistyczny, personalistyczny i konsekwentnie opowiadać się za istnieniem absolutnego i obiektywnego porządku moralnego. Transcendentne, absolutne i heteronomiczne kategorie moralności, wyznaczają rozwiązania etyki tomistycznej. Jednocześnie, pod względem formalnym i treściowym, etyka ta winna odpowiadać aktualnym potrzebom i wymaganiom metodologicznym. W tym celu Autor włączył do swoich badań niektóre opisy doświadczenia moralnego, rozwinięte w egzystencjalizmie i fenomenologii. Po tej linii poszły poszukiwania ks. prof. Ślipko, pod pewnym kątem oceniane przez Autora jako realizacja „nie jego etyki”, gdyż pozostaje wierny tradycyjnym źródłom filozofii tomistycznej, ale równocześnie jest to „jego etyka”, ponieważ podlega, zamierzonej przez Autora, reinterpretacji i modyfikacji.

Zmiany te dotyczą przede wszystkim metody badania w etyce, a więc związków między sposobem doświadczenia moralności, a jego teoretycznym ujęciem. Ks. Ślipko opierając się na pracach Taparellego, wprowadza jako podstawę studiów nad moralnością,

dwa rodzaje doświadczenia: wewnętrzne i zewnętrzne. Konkretnie działanie i przeżycie moralne odnoszą się do takich faktów moralnych, jak: dążenie do celu, świadome przeżycie wartości, powinności, aktów sumienia. Ich zawartość prowadzi do odkrycia antynomii, charakterystycznych dla potocznego pojmowania zagadnień moralnych. Ten pierwszy etap refleksji nad wzbogaconą wersją doświadczenia moralnego, stanowi podstawę do dokonania racjonalnej analizy treści omówionych faktów, uściśleniu pojęć i uprawomocnienia odpowiedniej zasady, a więc uprawomocnienia proponowanego rozwiązania. Zabieg ten wymaga przyjęcia odpowiednich założeń ogólnofilozoficznych, w postaci konkretnych twierdzeń antropologicznych, teoriopoznawczych i metafizycznych.

Na tym poziomie rozważań, interpretacja faktów empirycznych, uzależniona jest od tomistycznego projektu filozofii. Etyka staje się integralną częścią systemu, a moralność rzeczywistością podlegającą obiektywnym prawom. Ustalenia, do jakich nawiązuje Autor, muszą w ramach etyki znaleźć adekwatne i pełne wyjaśnienie; czyli wskazać na te intersubiektywne i konstytutywne dla moralności zasady, dzięki którym ma ona charakter dynamiczny i egzystencjalny. Absolutny i powszechny.

PROJEKT ETYKI KSIĘDZA PROFESORA

W ujęciu ks. Ślipko modyfikacji ulega struktura etyki w stosunku do jej modelu tradycyjnego. Opisując porządek moralny, Autor *Zarysu etyki ogólnej* podkreślił, że eudajmonologia, czyli nauka o szczęściu jako ostatecznym celu człowieka, wytycza horyzontalny kres i sens rozumnego działania ludzkiego. Korzeni aktywności człowieka należy szukać w jego naturalnym dążeniu do osiągnięcia celu ostatecznego. Z tej perspektywy widać wyraźnie, że porządek moralny posiada własny dynamizm, wyznaczony przez cel ostateczny, jak również własną miarę w doskonałości. Jego ontyczne podstawy tkwią w naturze ludzkiej. Ks. Ślipko bliżej ją charakteryzuje; natura oznacza zespół zorganizowanych władz i uzdolnień człowieka, dzięki którym zostaje ukierunkowany jego bytowy dynamizm. Specyficznym rysem ludzkiej aktywności jest jej pierwiastek duchowy; wyrażony przez wolność i rozumność człowieka. Toteż człowiek z natury może świadomie rozwijać się i doskonalić jako osoba. Ten proces jest zdeterminowany przez najgłębszą, twórczą zasadę, jaką jest dobro osoby. Ono stanowi cel immanentny (tj. na-

czelny) życia ludzkiego i ma swoje podłoże w integracji wszystkich członów natury ludzkiej.

Doskonałość moralna związana jest z urzeczywistnieniem idealnego wzorca doskonałości osoby. Ponieważ z jednej strony, wewnętrzne powiązanie ze sobą elementów natury ludzkiej prowadzi do idei wszechstronnego rozwoju człowieka, z drugiej, celowość rozwoju poszczególnych członów wyraża wzór doskonałości osoby.

Biorąc pod uwagę ten integralny i celowościowy wymiar natury; przedstawia ona sobą pierwszą zasadę aktywności moralnej człowieka, której kierunek określony jest przez idealny wzór doskonałości. Konsekwentnie do tych założeń, doskonałość moralną ujmuje się jako rozumny ład wolnego działania, który jest wewnętrznie przyporządkowany celowości władz i uzdolnień człowieka. Dzięki tej strukturze, człowiek świadomie działając, kształtuje własną wartość moralną. Ich miarą jest doskonałość, która ujawnia się w dobroci konkretnej osoby. Perfekcjonizm moralny ma swoje podwójne, ontyczne źródło: w porządku transcendentnym, jaki reprezentuje absolutny prawzór moralnej doskonałości oraz w porządku wewnętrznym, określonym celowościową strukturą złożonej ludzkiej natury.

Toteż, według ks. Ślipko, proces moralnego doskonalenia, ma swoje ontyczne podłoże w naturze ludzkiej, skierowanej w stronę transcendentnego wzoru. Podmiotowe akty są więc związane z obiektywną strukturą bytową i jej zdolnością do dynamicznego rozwoju. Doskonałość moralna nie sprowadza się do tej ostatniej kategorii, ponieważ wartości są przedmiotem wolnego wyboru człowieka. „Nieodzownym wszakże dopełnieniem, a równocześnie skonkretyzowaniem moralności absolutnej i obiektywnej jest – w rozumieniu etyki tomistycznej – subiektywna strona moralności, której przejawem i funkcją jest sumienie”. Przypomnijmy, że sumienie oznacza konkretne sądy działających osób o moralnej wartości i dopuszczalności ich własnych aktów. Ten element subiektywności nadaje moralności formę na wskroś osobową i egzystencjalną. Wskazuje on szczególny rys bytowej doskonałości człowieka, który sam siebie spełnia – jako istota moralna – we własnych czynach. Ta właściwość osoby, która ma zawsze wymiar jednostkowy, podmiotowy, nazywana jest godnością. Wskazuje ona na pewną doskonałość, która przynależy tylko osobom i dlatego określana jest jako wartość wsobna. Ze względu na nią, człowiek jest bytem moralnym, to znaczy, że moralność konstytuuje jego człowieczeń-

stwo. Godność przysługuje osobie na mocy jej duchowej natury i stąd ma charakter własności ontycznej i moralnej.

Istotnym rysem godności, na który zwraca uwagę ks. Ślipko, jest wiązanie ze sobą, doskonałości bytowej jako stanu ontycznego z doskonaleniem osoby jako moralnym procesem. W świetle tej pierwotnej zależności, godność określa sposób istnienia i działania osoby oraz wyznacza moralną relację osobowego bytu do świata wartości, powinności (tj. norm moralnych) oraz celów. Słowo „wyznacza” można zastąpić terminem „funduje”, chętnie używanym przez fenomenologów. Oznacza ono cechy, które przedmiot posiada ze względu na jego związek z postawą egzystencjalną, są one w nim immanentnie zawarte. Sądzę, że to znaczenie przysługuje godności, zgodnie z intencją ks. Ślipko. Jego dalsze rozważania, obejmujące aksjologiczne i deontologiczne podstawy moralności, potwierdzają trafność tej interpretacji. Wartości wiążą ze sobą dwa pierwiastki; personalistyczny z perfekcjonistycznym i mają swoje podłoże w naturze ludzkiej. Rozumny ład, jaki reprezentuje integralna natura ludzka, stanowi podstawę norm moralnych. Wskazują one na aspekt koniecznościowy doskonalenia osoby ludzkiej, tkwiący w odpowiadającym jej wzorcu.

W powyższym opisie zjawiska moralnego i podmiotu moralności, widać wyraźną troskę księdza profesora, o racjonalny opis absolutnych i obiektywnych podstaw moralności, zakorzenionych w naturze ludzkiej. Interpretacja natury i jej dynamizmu, prowadzi do ontycznego powiązania ze sobą dwóch procesów; wszechstronnego rozwoju człowieka z doskonaleniem moralnym. Bogactwo form i treści, dzięki którym osoba się doskonali, sprowadza się do norm, wartości i celów. Ostatecznie zatem, przyjęte rozstrzygnięcia mają swoje uzasadnienie w tomistycznej koncepcji człowieka i bytu. Odwołują się także do tych samych założeń wówczas, gdy przedmiotem dociekań ze strony Autora, stają się relacje międzyosobowe takie, jak: rodzina, małżeństwo, naród i państwo. Każda z tych ludzkich zbiorowości ma swoją własną strukturę i cel, natomiast ich fundamenty tkwią w koncepcji osoby jako podmiotu życia społecznego. Autor wskazuje na dwie przyczyny wiązania się osób ze wspólnotą. Jedna z nich wypływa z twórczej dynamiki człowieka, z jego moralnych i poznawczych związków ze światem nauki, techniki i kultury. Druga, wynika z fizycznej niewystarczalności człowieka, z jego braków i indywidualnych ograniczeń. Dobro osoby wymaga za-

tem, rozwijania różnych form współzycia społecznego i współdziałania między ludźmi. Na tej drodze zarówno jednostka, jak i wspólnota, dokonują wyboru odpowiednich wartości.

W omawianej koncepcji etyki, świat bytu i wartości pozostają ze sobą w ścisłym związku. Wartości realnie doskonałą osobę i potwierdzają jej godnościową pozycję. Jego podstaw należy zarówno szukać w dynamizmie ludzkiej natury i jej wewnętrznej celowości, jak i w ontycznej strukturze świata. Wartości moralne reprezentują wzorce, ideały ludzkiego działania, które tworzą absolutny i obiektywnie ważny porządek. Ich stały i niezmienny hierarchiczny układ, wymaga rozwiązania niezmiernie złożonego zjawiska, jakim jest konflikt aksjologiczny. Dopiero zmierzenie się z praktyczną sytuacją, w której następuje zderzenie się ze sobą dwóch najwyższych wartości (np. życie ofiary agresji z życiem napastnika), pokazuje jak trudno zachować absolutną miarę dla najwyższych wartości. Rozwiązanie, jakie proponuje ks. Ślipko, obejmuje dwie płaszczyzny: koordynację zakresu wartości w ich hierarchicznym układzie oraz specyfikację aktów moralnie złych i neutralnych. Wartości pozostają w odpowiednich relacjach do siebie, które bronią je przed agresją, a więc zakłóceniem czy zaprzeczeniem. Restrykcja występuje jako stały element strukturalny, dzięki temu ograniczonemu zakresowi wartości podporządkowanej w celach obrony wartości wyższej od innej wartości absolutnej. Związany z ich realizacją akt, który poza sytuacją agresji, jest zawsze moralnie zły, tylko w wypadku obrony koniecznej ma charakter moralnie neutralny. To wyjaśnienie pozwala na utrzymanie tezy o obiektywnym i absolutnym wymiarze wartości moralnych. Jednocześnie wprowadza znaczną modyfikację w sposób interpretacji porządku aksjologicznego i jego wewnętrznej struktury.

Zagadnienia te wiążą się ściśle z praktycznymi postulatami etyki tomistycznej. Ks. Ślipko twierdzi, że człowiek ma prawo do czynnej obrony swojego życia, w przypadku niezawinionej agresji. Nawet, gdyby w skrajnych okolicznościach, działania te doprowadziły do śmierci napastnika. Według autora, jest to zgodne zarówno z godnościową pozycją człowieka, jak i z całym porządkiem moralnym.

Wskazując na te wątki etyki ks. Ślipko, które mają istotne znaczenie dla jej interpretacji, należy zwrócić uwagę na istotę związku, jaki zachodzi między aksjologią a deontologią. Z perspektywy teoretycznej, zagadnienie to nawiązuje do wciąż aktualnego sporu,

jaki ma miejsce między zwolennikami etycznego deontologizmu (Kant) i etycznego aksjologizmu (Scheler). Według autora *Zarysu etyki ogólnej*, zjawisko deontologiczne stanowi integralną część porządku moralnego, ponieważ pozostaje w ściślejszej relacji ze światem wartości. Dodać należy, że na ten fenomen składają się: ogólny nakaz lub zakaz – czyli imperatyw określonego działania – oraz uprawnienie i związana z nim powinność. Podstawą tych związków jest sprowadzenie najgłębszej treści prawa naturalnego do moralnego imperatywu spełnienia aktów wewnętrznie dobrych, unikania zaś aktów wewnętrznie złych. A więc tych aktów dobrych, w których realizowane są najwyższe wartości, należące do porządku obiektywnego i absolutnego. Ta bezwzględna powinność spełniania dobra, a unikania zła, która obowiązuje osobę, domaga się istnienia niezmiennego i stałego porządku aksjologicznego.

Przez takie odniesienie powinności moralnej do wartości, Autor z jednej strony opowiada się za etycznym deontologizmem, a z drugiej – dokonuje głębokiej reinterpretacji ich treści i zakresu. Wspomniana zależność nie znosi odrębności świata wartości od świata norm moralnych. Przejawia się ona w jakościowym uposażeniu: wartości cechuje wzorczość, natomiast prawo moralne charakteryzuje się swoistą koniecznością. Tym samym prawo moralne, jak zaznacza ks. Ślipko, w swej najgłębszej treści jest moralnym imperatywem spełniania aktów wewnętrznie dobrych, a unikania złych. Dodać należy, że związek między wartościami i normami dotyczy tylko pewnego zakresu moralności, który bezpośrednio wiąże się realizacją naczelnego ideału osobowej doskonałości człowieka. Niezmiennosc naczelných norm, wchodzących w obręb prawa naturalnego, znajduje swoje źródła w obiektywnym i absolutnym porządku wartości. Dzięki czemu rozwiązany został konflikt norm, bez naruszenia podstaw obiektywnego i aksjologicznego wymiaru moralności.

Wspomniane powyżej rozstrzygnięcia decydują o oryginalności ujęcia etyki ogólnej w pracach ks. Ślipko. Znaczenie i teoretyczny zakres tych zagadnień obejmuje również etyki szczegółowe. Toteż zarówno koncepcje podmiotu moralnego, jak i ustalenia dotyczące przedmiotu etyki, znajdują swoje rozwinięcie w kręgu etyki indywidualnej i społecznej, seksualnej i bioetyki. Warto więc, jeszcze raz podkreślić to, co w tej koncepcji etyki ogólnej i szczegółowej, jest najważniejsze; 1) odwołanie się do tradycji tomistycznej, z uwzględnieniem nauki św. Augustyna, obok filozofii św. Tomasza, 2) ujęcie

i analiza faktu etycznego (celu, wartości i powinności) jako punkt wyjścia dla ich interpretacji filozoficznej, 3) próba harmonijnego powiązania ze sobą dwóch wymiarów moralności: personalistycznego z perfekcjonistycznym, 4) obrona obiektywnych i absolutnych podstaw moralności. Najważniejsze pytanie, jakie stawia przed sobą ks. Ślipko, dotyczy właśnie istnienia stałego i niezmiennego porządku moralnego. Niemniej jednak, odpowiedź na to pytanie, nie zamyka się w kręgu twierdzeń metafizycznych, antropologicznych i epistemologicznych. Autor *Zarysu etyki ogólnej*, szuka tych cech natury ludzkiej, dzięki którym determinizm moralny (tj. doskonalenie się osoby) manifestuje się w wolnych i świadomych działaniach. Życie etyczne polega nie tylko na spełnianiu aktów dobrych, a unikaniu złych. Jego sens tkwi w osobowej dobroci, miłości i odpowiedzialności.

Wydaje się, że tę bardzo skrótową prezentację myśli etycznej ks. Ślipko, należy uzupełnić o dwie kwestie praktyczne. Pierwsza z nich nawiązuje do postawy badawczej, jaką w swoich dziełach zajmuje Autor *Zarysu etyki szczegółowej*. Jest to myśliciel, który łączy w sobie trzy, niezwykle cenne cechy: rzetelność, wiarygodność i odwagę w poruszaniu złożonych, trudnych problemów. W ich rozwiązywaniu, ks. Ślipko nigdy nie kieruje się racjami światopoglądowymi, ale naukowymi. Druga kwestia, ściśle związana z poprzednią, nawiązuje do obecności refleksji historycznej w rozważaniach filozoficznych tego Autora. Dzięki tym dociekaniom, można nie tylko lepiej zrozumieć teoretyczny charakter poszczególnych stanowisk w etyce, ale przede wszystkim ujawnić problemy, jakie za nimi się kryją.

Biorąc pod uwagę te ostatnio podniesione kwestie, etyka ks. Ślipko podejmuje fundamentalne dla filozofii moralnej problemy, które mają za sobą sankcję doświadczenia historycznego. A jednocześnie treść tych pytań podyktowana jest przez życie codzienne.

BIBLIOGRAFIA

Książd Profesor Ślipko jest autorem ponad 220 opublikowanych tekstów. Niniejszy zestaw obejmuje najważniejsze prace², w których Autor rozwinął własną interpretację etyki tomistycznej, w jej warstwie ogólnej i szczegółowej.

---

² Pełny spis publikacji ks. Ślipko za lata 1957-1988 znajduje się w *Studia Philosophiae Christianae* 25(1989)1, 38-46 oraz za lata 1957-2000 w: R. Darowski, *Filozofia Jezuitów w Polsce w XX wieku. Próba syntezy. Słownik autorów*, Kraków 2001, 320-329.

I. MONOGRAFIE KSIĄŻKOWE

- Zagadnienie godziwej obrony sekretu*, Warszawa 1968
Etyczny problem samobójstwa, Warszawa 1970
Etos chrześcijański. Zarys etyki ogólnej, Kraków 1974 (wyd. 2 zmienione i rozszerzone pt. *Zarys etyki ogólnej*, Kraków 1984, wyd. 3, poszerzone, Kraków 2002)
Życie i płeć człowieka. Przedmałżeńska etyka seksualna. Etyczny problem samobójstwa, Kraków 1978
Zarys etyki szczegółowej, cz. 1: *Etyka osobowa*, cz. 2: *Etyka społeczna*, Kraków 1982
Granice życia. Dylematy współczesnej bioetyki, Warszawa 1988 (wyd. 2. poszerzone, Kraków 1994)
Za czy przeciw życiu? Pokłosie dyskusji (Problem aborcji), Kraków-Warszawa 1992
Rozdroża ekologii. Ekologiczna doktryna Kościoła. Pozachrześcijańskie orientacje i ruchy ekologiczne w Polsce, Kraków 1999 (współautor: A. Zwoliński; T. Ślipko jest autorem części 1 pt. *Ekologiczna doktryna Kościoła*)
Kara śmierci z teologicznego i filozoficznego punktu widzenia, Kraków 2000

II. WYBRANE ROZPRAWY, STUDIA, ARTYKUŁY

- Marksistowska norma moralności*, *Homo Dei* 26(1957)5, 639-700
Kłamstwo a słuszna obrona sekretu, *Roczniki Filozoficzne* 7(1958)2, 63-82
Aktualne tendencje w etyce marksistowskiej w Polsce, *Zeszyty Naukowe KUL* 5(1962)4, 75-97
Współczesne pojęcie sprawiedliwości społecznej a tradycyjny podział sprawiedliwości, *Studia Philosophiae Christianae* 2(1966)2, 55-101
Godność osoby ludzkiej, *Ateneum Kapłańskie* 74(1970)2, 185-195
Etyka intencji, czy etyka przedmiotu aktu? Zagadnienie wewnętrznej moralności aktu ludzkiego w filozofii Św. Tomasza, w: *Logos i Ethos. Rozprawy filozoficzne*, red. K. Kłósak, Kraków 1971, 281-326
Normatywne podstawy etycznej regulacji poczęć, *Analecta Cracoviensia* 13(1971), 209-233
Ateizm a etyka, *Ateneum Kapłańskie* 80(1973)2, 249-260
Etyka a transplantacja serca, *Studia Philosophiae Christianae* 11(1975)1, 143-188

Podstawy moralności w świetle etyki chrześcijańskiej, *Życie i Myśl* 26(1976)2, 30-37

Normatywne propozycje współczesnej etyki marksistowskiej w Polsce, w: *Teologia moralna w obliczu aktualnego stanu etosu polskiego*, red. S. Olejnik, Kraków 1977, 67-85

Problem interpretacji dynamicznego charakteru prawa naturalnego na podstawie filozofii św. Tomasza z Akwinu, *Roczniki Filozoficzne* 25(1977)2, 148-157

Moralność a dialog humanizmów, w: *W kierunku chrześcijańskiej kultury*, red. B. Bejze, Warszawa 1978, 441-456

Sens życia – sens dziejów. Refleksje ze stanowiska etyki chrześcijańskiej, *Studia Filozoficzne*(1981)4, 115-127

Marksistowska doktryna moralna we współczesnej rzeczywistości polskiej, cz. 1: *Teoria moralności socjalistycznej w podręczniku „Etyka”*, *Studia Philosophiae Christianae* 21(1985)2, 129-144

Marksistowska doktryna moralna we współczesnej rzeczywistości polskiej, cz. 2: *Teoria moralności socjalistycznej w publikacjach lat 1974-1984*, *Studia Philosophiae Christianae* 22(1986)1, 116-157

Theologism – Deontologism: a „disiunctio completa”?, *Dialectics and Humanism*(1986)2/3, 109-122

Wyzwolenie człowieka w świetle współczesnej filozofii i etyki marksistowskiej w Polsce, w: *Problem wyzwolenia człowieka*, red. T. Styczeń, M. Radwan, Rzym 1987, 145-161

Zagadnienie stabilności norm moralnych, *Chrześcijanin a Współczesność*(1987)5, 15-22

Rola rozumu w kształtowaniu moralności, *Studia Philosophiae Christianae* 24(1988)1, 123-143

Tradycyjna etyka społeczna w obliczu współczesnych kontestacji, w: *Podstawowe zasady życia społecznego*, red. E. Podrez, Warszawa 1988, 8-19

Etyczne motywacje działań ekologicznych, *Materiały Problemowe* 21(1989)7/8, 98-103

Etyka narodu, *Roczniki Nauk Społecznych* 18(1990)1, 179-194

Etyka św. Tomasza z Akwinu w świetle współczesnych badań, *Studia Philosophiae Christianae* 26(1990)2, 90-101

O etyce chrześcijańskiej, w: *Etyka i moralność*, red. J. Pawlica, B. Puszczewicz, Warszawa 1990, 116-123

Odpowiedzialność w świetle etyki chrześcijańskiej, w: *O odpowiedzialności. Moralny wymiar odpowiedzialności w życiu publicznych*,

Materiały III Jagiellońskiego Sympozjum Etycznego, Kraków, 4-5 czerwca 1990, red. J. Pawlica, Kraków 1993, 11-18

Współczesne problemy pracownika naukowego, w: *Problemy etyczno – deontologiczne zawodu nauczycielskiego w okresie przemian ustrojowych w Polsce*, Materiały konferencji naukowej, red. A. W. Tchrzewski, Bydgoszcz 1993, 85-97

Prawo naturalne jako podstawa szacunku człowieka dla życia i przyrody, *Ethos* (1994)25/26, 88-101

Antropologiczne wymiary problemu ekologicznego, *Universitas* (1995)2-3, 8-17

Wolność warunkiem czy skutkiem wartości, *Studia Philosophiae Christianae* 33(1997)2, 83-94

Czym są i gdzie bytują obiektywne wartości moralne, *Etyka* (1997)30, 107-112

Filozofia polska w latach przelomu, *Forum Philosophicum* 2(1997), 51-70

Prawo naturalne a prawo państwowe, w: *Etyka a życie publiczne*, Materiały VIII Jagiellońskiego Sympozjum Etycznego, Kraków 7-8 czerwiec 1996, red. J. Pawlica, Kraków 1997, 163-168

W poszukiwaniu „prawdziwego” Tomasza. Wstępny zarys współczesnych badań nad etyką św. Tomasza z Akwinu, *Roczniki Nauk Społecznych* 25(1997)1, 63-83

Etyczne aspekty klonowania, w: *Etyczne aspekty klonowania. Granice inżynierii genetycznej*, *Zeszyty Problemowe Kwartalnika „Nurt”*, z. 1, red. T. Ślipko, A. Muszala, Kraków 1998, 3-14

Antropologiczno – etyczne aspekty opieki terminalnej, w: *Sytuacja człowieka słabego we współczesnej cywilizacji*, red. A. Wojciechowski, Toruń 1999, 39-121

Ekologia między filozofią a ideologią, w: *Między filozofią przyrody a ekofilozofią*, red. A. Latawiec, współpr. G. Bugajak, Warszawa 1999, 161-188

Problem stabilności prawa naturalnego, w: *Powrót do prawa ponadustawowego*, red. M. Szyszkowska, Warszawa 1999, 79-106

Naród w perspektywie globalizacji, w: *Codzienne pytania Antygony. Księga pamiątkowa ku czci ks. prof. T. Stycznia*, red. A. Szostek, A. M. Wierzbicki, Lublin 2001, 518-528

Godność człowieka w etycznym aspekcie, w: *Stwarzanie i ewolucja*, red. J. Buczkowska, A. Lemańska, Warszawa 2002, 130-144.